

against corporal punishment, denounced strict school discipline. Special attention is given to educators humanists female education. Determined that the ideal of European Renaissance is comprehensively and harmoniously developed personality (education and high moral character, strong-willed, energetic, activist, committed to public affairs and «God in the soul»). Established that the leading role in the education of humanists diverted moral perfection, which is considered the most important means of personal example and religion teacher. It is concluded that during the Renaissance outlined the main lines of education – intellectual (education), physical, moral, religious, aesthetic and labor beginning.

Keywords: education, humanism, renaissance, education humanism, humanist education

УДК 37: 006.015.5: 34(477)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО УНОРМУВАННЯ ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

О. В. ШИНКАРУК, кандидат юридичних наук, Національний
університет біоресурсів і природокористування України

***Анотація.** Розглянуто нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні, обґрунтовано особливості законодавчого унормування проблеми моніторингу якості освіти та запропоновано рекомендації для прийняття ефективних управлінських рішень з метою поліпшення ефективності функціонування освітньої галузі.*

***Ключові слова:** державна освітня політика, вища освіта, моніторинг якості освіти, нормативно-правове забезпечення вищої освіти*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одна з основних проблем сучасної освіти в Україні пов'язана з неадекватністю її якості стратегічній спрямованості розвитку світової економіки. Суть проблеми полягає в тому, що і зміст, і можливості вітчизняної освітньої системи суттєво відстають від світових реалій. Глибинна причина цього відставання сфери освіти – тривала економічна криза, згортання фундаментальних досліджень, наукоємких галузей та виробництв в Україні, руйнація наукових шкіл.

Проблема полягає в забезпеченні якісної освіти впродовж життя, розширення обсягів охоплення населення України якісною багатоступеневою освітою, підвищення індексу рівня освіти та людського розвитку України. Ця проблема є пріоритетною.

Існуюча система оцінки якості підготовки фахівців з вищою освітою здебільш суб'єктивна. Вона дозволяє оцінювати у значній мірі не придатність та готовність студента до практичної діяльності, а знання з навчальних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням сучасних проблем якості вищої освіти та її правове забезпечення було присвячено увагу такими науковцями Л. Гриневич, І. Іванюк, О. Ляшенко, О. Локшина, В. Луначек, С. Ніколаєнко,

---

© О. В. Шинкарук, 2015

В.Шинкарук, О.Овчарук та ін. Науковці у своїх дослідженнях акцентують увагу на реформуванні освітньої системи засобами використання моніторингових технологій на національному, регіональному та місцевому рівнях. Належне їх розв'язання потребує наукового осмислення сутності тих завдань, що постають перед вищою освітою, аналізу особливостей розвитку за роки незалежності. Тобто зміст вищої освіти у нових умовах передбачає розгляд їх із позицій психологічного, педагогічного та організаційного аспектів і виявляється у поєднанні та послідовності управлінських дій.

Виклад основного матеріалу. Першими європейськими країнами, що ініціювали процеси щодо забезпечення якості вищої освіти, були Велика Британія, Франція та Нідерланди. Вони почали проводити формальну оцінку якості орієнтовно з 1985 року. Британська модель управління якістю освіти розкриває велику кількість спеціалізованих агенцій, які залучається до процедур моніторингу і контролю. Це, зокрема, на національному рівні Агенція забезпечення якості, що відповідає за оцінку якості курсів навчання, Агенція статистики вищої школи, урядовий Аналітичний інститут вищої школи тощо.

Низька якість української освіти стає предметом серйозного занепокоєння вітчизняних роботодавців. Головною причиною актуалізації проблеми ефективного та успішного моніторингу якості освітньої діяльності є усвідомлення того, що в країні мали і мають місце суттєві стратегічні прорахунки у визначенні змісту та основних напрямків освітньої політики на різних рівнях управління освітньою системою. У свою чергу поява таких прорахунків зумовлена незадовільним рівнем інформаційного забезпечення процесу управління, що не дає можливість прогнозувати динаміку та основні тенденції в розвитку освітньої системи, готувати науково обгрунтовані рекомендації для прийняття ефективних управлінських рішень з метою поліпшення ефективності функціонування освітньої галузі.

В Україні склалася певна практика проведення досліджень різних аспектів освітньої діяльності, що називаються «моніторинговими», як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях. Однак, встановити загальну кількість подібних досліджень, їхню тематику та результати неможливо, через відсутність системного підходу до їхньої організації.

У Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір» (березень, 2011 р.) констатується, що в державі «якість освітніх послуг знижується». Характерно, що низька якість освіти в Україні фіксується на фоні одних із найбільших у світі відносних суспільних витрат на освіту (7,5-7,6% відсотки валового національного продукту). У 20-й ювілейній Доповіді з людського розвитку Програми розвитку ООН (2010 р.) зазначається, що в Україні лише 38% населення задоволено освітньою системою і школами. Натомість аналогічний відсоток помітно вищий в усіх країнах – сусідах України (від 42% в Росії і 57% в Білорусі до 60% в Угорщині та 66% у Польщі), не кажучи про розвинуті країни, наприклад, «Великої сімки» (від 53% в Японії і 59% в Німеччині до 70-71% у Канаді, США, Сполученому Королівстві, Франції)[1, с.6].

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про функціонування різних видів національних систем моніторингу якості освіти, які формуються в певних політичних контекстах. Їхнє утвердження залежить від рівня підзвітності влади громадянам, уваги суспільства до проблем освіти, рівня методик і технологій збору інформації, аналізу та використання результатів моніторингу для прийняття управлінських рішень.

Декларування необхідності та законодавчого унормування проблеми моніторингу якості освіти в Україні розпочалося лише десять років тому. Однак упродовж цього часу з'явилося чимало документів, в яких продемонстровано прагнення таку систему створити. Зокрема, «Національна доктрина розвитку освіти», затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. №347/2002, серед пріоритетних завдань державної політики щодо розвитку освіти визначає моніторинг освітнього процесу, моніторинг якості освіти, а розвиток всеохоплюючої системи моніторингу якості освіти всіх рівнів заплановано через застосування в системі освіти інформаційно-комунікаційних технологій[2].

Серед завдань науково-методичного забезпечення системи загальної середньої освіти у Законі України «Про загальну середню освіту» (ст. 41) передбачається робота із вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів загальноосвітніх навчальних закладів, вироблення відповідних рекомендацій.

Поняття «якість освіти» Закон України «Про вищу освіту» визначає як сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені і передбачені потреби окремої особи або (та) суспільства.

Регламентують певні аспекти моніторингу якості освіти і постанови Кабінету Міністрів України: Зокрема, постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. №1095 «Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти», від 31.12.2005 р. №1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти», від 08.12.2009 р. №1319 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. №1095 і від 31 грудня 2005 р. №1312». Постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. №1095 затверджено «Порядок зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти», яким передбачено, що зовнішнє оцінювання та моніторинг якості освіти запроваджується з метою забезпечення реалізації конституційних прав громадян на рівний доступ до вищої освіти, здійснення контролю за дотриманням державних стандартів освіти, проведення аналізу стану системи освіти та прогнозування її розвитку.

«Порядок зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» передбачає, що моніторинг якості освіти проводиться на основі обстеження об'єктів освітньої діяльності шляхом оцінки певних показників та проведення аналізу результатів, визначення стану функціонування освітньої системи, здійснення обґрунтованого прогнозу її розвитку, зокрема на локальному, регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях.

Постановою Кабінету Міністрів України від 31.12.2005 р. №1312 встановлено, що зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, є вступними випробуваннями до цих закладів, а також цією ж постановою затверджено Положення про Український центр оцінювання якості освіти, який, за Положенням, належить до сфери управління Міністерства освіти і науки. Із-поміж основних завдань Центру виокремлено організаційно-технологічну підготовку здійснення зовнішнього незалежного оцінювання та проведення моніторингу якості освіти.

Указом Президента України від 04.07.2005 р. № 1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» передбачено створення національної системи моніторингу якості

освіти на основі критеріїв держав-членів Європейського Союзу та забезпечення участі загальноосвітніх навчальних закладів у міжнародних обстеженнях якості освіти та доручено Міністерству освіти і науки України розробити критерії оцінювання якості навчального процесу та здійснювати на їх основі із залученням органів учнівського та студентського самоврядування, батьків, громадськості моніторинг ефективності діяльності навчальних закладів і визначати їх рейтинг.

Колегією Міністерства освіти і науки України у квітні 2009 р. було прийнято рішення про запровадження в усіх вищих навчальних закладах моніторингу якості освітніх послуг та розроблено проект типового положення про центр моніторингу якості освітніх послуг вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, який мав з'ясувати думку викладачів, співробітників і студентів щодо складових і форм навчального процесу, науково-дослідної роботи, принципів організації та адміністрування діяльності вищого навчального закладу, проводити моніторинг думки академічної спільноти, а також забезпечувати фахове опрацювання отриманих даних з використанням інформаційних технологій.

Проблема оцінювання якості освіти визначається як одна з найважливіших також у державних програмних документах. Зокрема, у Програмі економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» першою причиною проблем в освіті названо відсутність єдиної системи управління якістю освіти та її моніторингу, а до необхідних кроків щодо підвищення якості й конкурентоспроможності освіти віднесено розроблення національної системи оцінювання якості освіти; створення незалежних кваліфікаційних центрів, у т.ч. для підтвердження кваліфікації в європейській системі стандартів; стимулювання створення незалежних національних рейтингів шкіл, професійно-технічних і вищих навчальних закладів.

На потребі залучення громадськості до підготовки та реалізації основних заходів із реформування системи освіти, врахування пропозицій громадських організацій із цих питань наголошено в Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.).

Одним із ключових напрямів державної освітньої політики, у проекті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 р.р., яка була оприлюднена на III Всеукраїнському з'їзді працівників освіти 28 жовтня 2011 р., визначено здійснення національного моніторингу системи освіти, а також подальше удосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти як передумови забезпечення рівного доступу до навчання у вищій школі та передбачено підготовку низки нових законодавчих та нормативно-правових актів і вдосконалення чинних, зокрема з питань управління освітою на всіх рівнях та проведення моніторингу й оцінювання якості освіти.

Кабінетом Міністрів України 14 грудня 2011 р. було ухвалено «Порядок проведення моніторингу якості освіти». За відсутності очікуваної Концепції національної системи моніторингу та оцінювання якості освіти, законодавчого урегулювання цих процесів, усупереч існуючій міжнародній практиці та стандартам і рекомендаціям Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти функції щодо визначення напрямів проведення моніторингу, затвердження плану заходів його реалізації та здійснення контролю за їхнім вико-

нанням покладено на Міносвіти України, а проведення моніторингу – на державну освітню установу, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти.

Наказ Міносвіти України №1343 від 22 листопада 2011 р. «Про затвердження критеріїв системи рейтингового оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів» ухвалює Критерії з метою стимулювання підвищення якості освіти та здійснення моніторингу діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Незважаючи на значну кількість документів, у яких декларується намір створити та організувати роботу системи моніторингу якості освіти, чимало із них не було реалізовано. Певна кількість діючих нормативних документів суперечить стандартам і рекомендаціям Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти, а також не враховують кращий зарубіжний та вітчизняний досвід здійснення моніторингових процесів.

Відсутність чітко визначеної та зрозумілої методології формування в Україні державних стандартів вищої освіти, різноплановість тлумачення поняття «стандарт вищої освіти», низький рівень їхньої інформативності, орієнтація на формально-бюрократичні показники, не створює умови для ефективного використання даних про їх дотримання в моніторингових процесах оцінювання якості вищої освіти[6].

Одним із можливих шляхів досягнення належної якості послуг у сфері вищої освіти є розробка і запровадження систем управління якістю відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001-2008 «Системи менеджменту якістю. Вимоги» (національного ДСТУ ISO 9001-2009), «Системи управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001-2001 у сфері освіти (IWA 2:2007)», Стандартів і рекомендацій Європейської агенції забезпечення якості вищої освіти.

Сучасні критерії оцінювання якості освіти мають враховувати свободу для університетів у формуванні навчальних планів; значення якості підготовки фахівців; необхідність постійного вдосконалення освітніх програм з метою підвищення їх якості; стимулювання інновацій в освітніх стандартах. Завдання забезпечення якості вищої освіти в цьому контексті є багатоплановим і включає:

- наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо);
- організацію навчального процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти;
- контроль освітньої діяльності ВНЗ та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: рівні ВНЗ, державному та міжнародному (європейському) рівнях.

Світова практика та європейські стандарти і рекомендації свідчать, що процедури і методика проведення моніторингу повинні відповідати його задекларованим цілям і завданням; сприяти виявленню реального стану справ, підготовки рекомендацій стосовно його поліпшення, інформування цільових груп користувачів та громадськості про результати. Тим часом, факти свідчать про випадки, коли результати моніторингових досліджень використовуються для каральних управлінських заходів, або ж стають інструментом маніпулювання даними для виправдання необґрунтованих управлінських рішень.

Висновки.

1. Серед основних завдань вищої освіти у світі, який швидко змінюється, виділено три основні напрями – відповідність вимогам сучасності, інтернаціоналізація та якість вищої освіти.

2. Національні системи оцінки якості освіти, які діють нині у різних країнах Європи, відрізняються не лише за цілями й завданнями, критеріями і процедурами, але й за багатьма іншими параметрами, зокрема і за ступенем залучення до цього процесу урядових (державних), громадських і професійних органів та установ.

3. Суб'єкти оцінювання в Україні не забезпечують доступність результатів для осіб, які здійснювали моніторинг, і для тих, хто має законні права на отримання цих результатів. Як правило, висновки та звіти про результати моніторингу не публікуються в загальнодоступних джерелах масової інформації (крім рейтингів вищих навчальних закладів, які укладаються громадськими організаціями) після їхньої офіційної передачі цільовим користувачам.

4. Необхідно розробити Державну програму моніторингу якості вищої освіти.

5. Проблема забезпечення якості вищої освіти пов'язана з певними суперечностями, які системно, цілісно й ефективно потрібно вирішувати в сучасних умовах. Ці суперечності насамперед пов'язані з мінливістю вищої освіти; визначенням поняття якості вищої професійної освіти; домінуванням теоретичного навчання над практичним; недосконалістю стандартів оцінки викладача і кваліфікаційних вимог до майбутнього фахівця; недостатнім вивченням професійних навчальних дисциплін і практикою виконання стандартних професійних завдань та ситуацій; декларованим гуманістичним і фактичним технологічним підходом до оцінки якості освіти студента; недостатнім володінням випускником фундаментальними знаннями і слабкою готовністю виконувати професійні обов'язки.

Література

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В.Г. Кременя. – К.: Пед. думка, 2011. – 46с.
2. «Національна доктрина розвитку освіти», затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. №347/2002.
3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості освіти в Європейському просторі вищої освіти. – К.: Ленвіт, 2006. – 35 с.
4. Освіта в Україні: Нормативна база. – 2-е вид. – К.: КНТ, 2006. – 484 с.
  5. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи: Посібник / Кол. авт.: О.Локшина, Т.Лукіна, О.Ляшенко, О.Савченко та ін.; За заг. ред. О.І.Локшиної. - К.: К.І.С., 2004. - 128 с.
  6. Шинкарук В.Д. Формування системи забезпечення якості вищої освіти // Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 14-16 травня 2015 р. – К.: Міленіум, 2015. – С.44-45.
  7. Шинкарук В.Д. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України // Науково-практичне видання «Вища школа» Вип. 5 – 2007. – С. 3-16.

REFERENCES

1. Nacional`na dopovid` pro stan i perspekty`vy` rozvy`tku osvity` v Ukrayini /Nacz. akad. ped. nauk Ukrayiny`; za zag. red. V.G. Kremenya. – K.: Ped. dumka, 2011. – 46s.
2. «Nacional`na doktry`na rozvy`tku osvity`», zatverdzhena Ukazom Prezy`denta Ukrayiny` vid 17.04.2002 r. №347/2002.
3. Standarty` i rekomendaciyi shhodo zabezpechennya yakosti osvity` v Yevropejs`komu prostori vy`shhoyi osvity`. – K.: Lenvit, 2006. – 35 s.
4. Osvita v Ukrayini: Normaty`vna baza. – 2-e vy`d. – K.: KNT, 2006. – 484 s.
5. Monitory`ng yakosti osvity`: svitovi dosyagnennya ta ukrayins`ki perspekty`vy`: Posibny`k / Kol. avt.: O.Lokshy`na, T.Lukina, O.Lyashenko, O.Savchenko ta in.; Za zag. red. O.I.Lokshy`noyi. – K.: K.I.S., 2004. – 128 s.
6. Shy`nkaruk V.D. Formuvannya sy`stemy` zabezpechennya yakosti vy`shhoyi osvity` // Rozvy`tok suchasnoyi osvity`: teoriya, prakty`ka, innovaciyi: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. Ky`viv, 14-16 travnya 2015 r. – K.: Milenium, 2015. – S.44-45.
7. Shynkaruk V.D. Osnovni napryamy modernizaciyi struktury vyshhoyi osvity Ukrayiny // Naukovo-prakty`chne vy`dannya «Vyshha shkola» Vyp. 5 – 2007. – S. 3-16.

ОСОБЕННОСТИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО НОРМИРОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

А. В. ШИНКАРУК, кандидат юридических наук, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

***Аннотация.** Рассмотрены нормативно-правовое обеспечение высшего образования в Украине, обоснованно особенности законодательного нормирования проблемы мониторинга качества образования и предложены рекомендации для принятия эффективных управленческих решений с целью улучшения эффективности функционирования образовательной отрасли.*

***Ключевые слова:** государственная образовательная политика, высшее образование, мониторинг качества образования, нормативно-правовое обеспечение высшего образования*

FEATURES OF LEGISLATIVE REGULATION OF THE PROBLEM OF EDUCATION QUALITY MONITORING IN UKRAINE

O. SHYNKARUK, PhD, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

***Summary.** Normative and legal support of higher education in Ukraine has been considered. Features of legislative regulation of the problem of education quality monitoring in Ukraine have been substantiated. Recommendations for effective management solutions to improve the efficiency of the educational branch have been proposed.*

***Key words:** state educational policy, higher education, education quality monitoring, normative and legal support of higher education*